

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
In the Name of Allah, the Compassionate the Merciful

شاخص تمایز روایات تفسیری

(از نگاه اهل بیت علیهم السلام)

مرضیه محبی

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی، فرآوری اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پایبندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این رو، مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و اندیشه‌های ناب و ژرف، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری علیه السلام می‌باشد.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی، اقتضا دارد که دانش پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم، با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند، گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

بالتذگی مراکز آموزشی و پژوهشی، در گرو نظام منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و پژوهشی و به‌روزکردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه، نشاط علمی مراکز آموزشی و پژوهشی را در پی دارد.

«جامعه المصطفی علیه السلام العالمية» به عنوان بخشی از این مجموعه، که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون آموزشی و پژوهشی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام

فهرست مطالب

۷	مقدمه
۹	فصل اول: کلیات و مفاهیم
۹	مقدمه
۱۱	اهمیت و ضرورت پژوهش
۲۰	اهداف
۲۰	نوآوری این پژوهش
۲۲	ویژگی های کتاب حاضر
۲۳	روش و قلمرو مطالعه
۲۴	مفهوم شناسی
۲۴	شاخص
۲۴	شاخص در لغت
۲۵	شاخص در اصطلاح
۲۷	ویژگیهای شاخص مناسب
۲۸	گونه شناسی
۳۰	روایات تفسیری
۳۲	گونه های روایات تفسیری
۳۵	اعتبار و حجیت روایات تفسیری

- فصل دوم: شناسایی شاخص روايات بيانگر تفسير ظاهر _____ ۳۷
۱. بررسی روايات بيان گر تفسير ظاهر _____ ۴۰
۲. تعيين شاخص روايات تفسير ظاهر _____ ۴۵
۳. تطبيق شاخص بر روايات تفسير ظاهر _____ ۴۸
- فصل سوم: شناسایی شاخص روايات بيانگر بطن آيات _____ ۶۷
۱. بررسی روايات بطن _____ ۷۲
۲. تعيين شاخص روايات بطن _____ ۸۴
۳. تطبيق شاخص بر روايات بطن _____ ۸۶
۴. تمايز روايات بطن با روايات تفسير ظاهر _____ ۹۶
- فصل چهارم: شناسایی شاخص روايات بيانگر تأويل آيات _____ ۱۰۳
۱. بررسی روايات تأويل _____ ۱۲۲
۲. تعيين شاخص روايات تأويل _____ ۱۳۷
۳. تطبيق شاخص بر روايات تأويل _____ ۱۳۹
۴. تمايز روايات تأويل با روايات تفسير ظاهر و باطن _____ ۱۴۸
- فصل پنجم: شناسایی شاخص روايات بيانگر جری و تطبيق _____ ۱۵۵
۱. بررسی روايات جری و تطبيق _____ ۱۶۲
۲. تعيين شاخص روايات جری و تطبيق _____ ۱۷۲
۳. تطبيق شاخص بر روايات جری و تطبيق _____ ۱۷۴
۴. تمايز روايات جری و تطبيق با گونه‌های ديگر _____ ۱۸۲
- الف) تفاوت روايات جری و تطبيق با روايات تفسير ظاهر _____ ۱۸۳
- ب) تفاوت روايات جری و تطبيق با روايات تفسير باطن _____ ۱۸۳
- ج) تفاوت روايات جری و تطبيق با روايات تأويل _____ ۱۸۴
- فصل ششم: نتیجه‌گیری _____ ۱۸۷
- منابع _____ ۱۹۳

مقدمه

قرآن کریم آخرین کتاب آسمانی است که در آن تمامی دستورات دینی و راهنمایی‌های لازم برای هدایت انسان‌ها نازل شده است و آدمی را به اوج کمالات انسانی می‌رساند. یکی از نیازهای ضروری انسان‌ها در جهت رشد معنوی و بهره‌وری از هدایت قرآن، فهم مراد و مقصود آیات الهی است. خداوند به همین منظور رسول خویش ﷺ را به عنوان مبین این کلام آسمانی معرفی می‌نماید و می‌فرماید: ﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ﴾ پیامبرگرمی اسلام ﷺ نیز پس از خود مردم را به خاندان و اهل بیت  گرمی‌اش می‌سپارد تا مردم در پیچیدگی‌ها و ابهام‌ها به آن‌ها رجوع کرده و در جهت فهم معانی صحیح آیات و مراد خداوند از ایشان مدد جویند.

اهل بیت گرمی پیامبر اکرم ﷺ نیز با همین هدف به تبیین و تفسیر قرآن کریم پرداخته‌اند و پیچیدگی‌های قرآن را معنا نموده‌اند. اما روایاتی که اهل بیت  جهت تفسیر و تبیین آیات و مراد الهی به کار برده‌اند همه در یک سطح معنایی نیستند و هر کدام در معنایی خاص به کار رفته و در جهت هدفی مشخص بیان گردیده‌اند. حاصل آن که گوناگونی روایات تفسیری به جهت سطوح معنایی آیات قرآن کریم است و فهم صحیح قرآن کریم مشروط

به تشخیص جمیع این گونه است. شناسایی گونه‌های مختلف روایات اهل بیت علیهم السلام و به‌کارگیری آن‌ها در جهت همان معنا، به فهم درست معانی آیات قرآن کریم کمک می‌کند. در این کتاب تلاش شده است که با معرفی شاخص‌های گونه‌های مختلف روایات تفسیری، شناسایی و تفکیک گونه‌ها از یکدیگر را آسان کند.

مرضیه محبی